

Our analysis of scientific publications has led to conclusions on key components and substance of “creative pedagogical approach” term for future fine arts tutor and define it as complex feature of personality transferred into personal, creative and substantial attitude to his professional activities and their quality. It is also reflected in actions and creative artistic work including positive expectations on such work, as well as in the artistic area (in the part of pedagogical activities, self-expectations and those of other participant of educational process). The above is closely related to aspirations, progress and focus of pro-active, original and individual approach to pedagogical artistic tasks accompanied by non-standard, associative and improvisational creative activities and emotional perceptions of pedagogical artistic activities including permanent adherence to self-integration thereto.

It is further concluded that formation of solid, efficient and proactive creative pedagogical approach for future fine arts teacher comes as basis for emerging and acknowledgment of creativeness within his individual pedagogical artistic activities.

**Key words:** position of personality, the position of the teacher, pedagogical position, creative pedagogical position, future teacher of fine arts.

Подано до редакції 23.10.2017.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Н.В.Гузій

УДК 378:373.2

© 2017

Рабецька Н.Л.

## ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено підходи науковців до сутності комунікативної компетентності фахівців, подано визначення комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери (сукупність знань, умінь, навичок організації міжособистісної взаємодії, яка характеризується вміннями толерантного спілкування вербальними і невербальними засобами мовлення, впливу на співрозмовника, побудови конструктивного діалогу, вирішення конфліктних ситуацій, емоційної саморегуляції тощо), розглянуто принципи організації освітнього процесу вищих навчальних закладів (особистісного підходу, ситуативності, моделювання, двостороннього характеру навчального спілкування, диференційованого підходу до формування груп, діяльнісної основи навчання, групової взаємодії, орієнтації на професію), дотримання яких сприятиме формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

**Ключові слова:** майбутні фахівці соціономічної сфери, компетентність, компетенції, комунікативна компетентність, принципи організації освітнього процесу.

**Постановка проблеми у загальному вигляді...** В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору інтенсивно здійснюється модернізація вітчизняної системи освіти, що передбачає вирішення проблеми якісного формування професійної компетентності майбутніх фахівців, у тому числі й соціономічної сфери, здатних реалізовувати знання й уміння в професійній діяльності. Постає необхідність формування в майбутніх фахівців системи життєво значущих знань, умінь, навичок, розвитку здатності використовувати свій особистісний потенціал. Професійна діяльність фахівців соціономічної сфери належить до типу «людина – людина» і передбачає взаємодію з іншими людьми, що зумовлює необхідність поряд із професійними знаннями та вміннями формування комунікативної компетентності. З огляду на це, розвиток здібностей майбутніх фахівців-соціономів до спілкування, до конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, подолання мовних і комунікативних бар'єрів у професійній діяльності є актуальним і важливим завданням вищої школи.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...** Проблемі комунікативної компетентності приділяють увагу вітчизняні й зарубіжні вчені в галузі педагогіки і психології: А. Андрієнко, О. Аршавська, Т. Бутенко, Н. Волкова, Т. Вольфовська, М. Вятутнев Н. Гез, Т. Дементьєва, М. Заброцький, Д. Ізаренков, О. Касаткіна, О. Кравченко-Дзондза, Б. Ломов, С. Максименко, Т. Мішеніна, А. Москаленко, Р. Мільруд, С. Петрушин, Л. Савенкова, Ю. Федоренко та ін., які наголошують на тому, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки постає необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із низьким рівнем комунікативної компетентності молоді. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери, питання формування їхньої комунікативної компетентності залишається актуальним.

**Формулювання цілей статті...** Мета статті полягає у визначенні сутності комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери, визначенні принципів її формування в освітньому процесі вищих навчальних закладів.

**Виклад основного матеріалу дослідження...** До соціономічних належать професії типу «людина – людина», основними ознаками яких є такі:

- 1) предметом праці є інша людина чи група людей;
- 2) основні виробничі завдання працівника – безпосередній вплив на інших людей: навчання, виховання, лікування й догляд, інформаційне й соціально-побутове обслуговування;
- 3) успішність професійної діяльності значною мірою залежить від умінь працівника встановлювати безпосередні соціальні контакти;
- 4) головними знаряддями праці є вербальні (мовлення) і

невербальні (міміка, жести, виразні рухи) засоби спілкування [6].

На думку О. Саннікової, головною ознакою соціономічних професій є подвійність предмета праці: з одного боку – це знання, вміння, навички з конкретної предметної діяльності, а з іншого – взаємодія між людьми, в якій перший предмет використовується як засіб, інструмент або об'єкт спілкування. У першому предметі виражені відмінності професій соціономічного типу, тобто те, що їх відрізняє одну від одної, а в другому – їх схожість [11, с. 45]. Тобто професійна діяльність фахівців соціономічної сфери ґрунтується насамперед на взаємодії з іншими людьми. Цей процес, зазначає дослідниця, містить чотири аспекти, які залежно від конкретних цілей діяльності мають різні функції та значення. Такими аспектами є: особистість професіонала; суб'єкт взаємодії (інша людина, партнер у спілкуванні, клієнт, його особистісні особливості, мотивація, вік і т. ін.); конкретний зміст взаємодії (інформування, отримання інформації, одержання відчуженого продукту, навчальний або виховний вплив); поле взаємодії (умови, психологічний і фізичний комфорт, розрізнення ситуацій клієнта й експертизи, конкретні методи, методики, прийоми взаємодії) [11, с. 29]. З огляду на зазначене, необхідним складником професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери є формування їхньої комунікативної компетентності. У межах дослідження важливим є формування комунікативної компетентності студентів педагогічних ВНЗ, які навчаються за такими спеціальностями, як право, психологія, соціальна робота, менеджмент, журналістика тощо, які належать до соціономічної сфери.

Термін «компетенція» (від лат. *competere* – бути здібним до чого-небудь) був уведений американським мовознавцем Н. Хомським, який розумів комунікативну компетенцію як здібність, необхідну для виконання певної мовленнєвої діяльності рідною мовою [12, с. 27]. Сутність компетенції розкривається через поняття «знання», «уміння», «навички», «набутий досвід» і «здібності». Деякими дослідниками (С. Бондар, Т. Бутенко, Л. Мамчур, А. Хуторський, С. Шишов та ін.) компетенція отожднюється з колом питань, у яких людина добре обізнана. Компетентність, стосовно компетенції, виступає як інтегративне поняття, що характеризує людину як суб'єкт, який реалізує в практичній діяльності компетенції, якими він володіє. Ці поняття диференціюються в такий спосіб: компетенція – це комплекс знань, умінь, навичок, який становить змістовний компонент навчання; компетентність – це властивості особистості, що визначають її здатність до виконання діяльності на основі сформованої компетенції [5, с. 142]. Тобто, зазначає О. Кравченко-Дзондза, компетентність, на відміну від компетенції містить у собі елемент готовності до ситуації через особистісну характеристику людини, через перехід від якості знання до якості діяльності, яка може бути нестандартною. І тому за своєю суттю поняття «компетентність» є значно ширшим від поняття «компетенція» [7].

Формування комунікативної компетентності є важливою проблемою підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери. Ми суголосні з твердженням О. Кравченко-Дзондзи, що формування і становлення комунікативної компетентності студентів позитивно впливає на професійний рівень майбутніх спеціалістів, їхню творчу самореалізацію, удосконалення їхньої діяльності, а саме це необхідно майбутнім фахівцям для адекватної орієнтації в усіх сферах суспільного життя [7, с.99].

За М. Вятуневим, комунікативна компетентність – це здатність людини спілкуватись у трудовій і навчальній діяльності, використовуючи різні види мовленнєвого спілкування, задовольняти власні інтелектуальні потреби особистості [4, с.38].

Дещо ширше розглядає комунікативну компетентність Н. Бутенко, визначаючи її як сукупність знань, умінь і навичок, що містять: функції спілкування й особливості комунікативного процесу; види спілкування й основні його характеристики; засоби спілкування (вербальні та невербальні); види слухання і техніки його використання; специфіку взаємодії з різними співрозмовниками; форми і методи ділової взаємодії; технології та прийоми впливу на людей; методи генерування ідей та інтеграції людей для конструктивної комунікації; самопрезентацію і стратегію успіху [2, с.225].

Під поняттям «комунікативна компетентність» Т. Вольфовська розуміє необхідний людині рівень сформованості досвіду, умінь і навичок міжособистісної взаємодії, що дозволяє успішно функціонувати в суспільстві з урахуванням власних здібностей і соціального статусу [3, с.13]. За визначенням Л. Мамчур, комунікативна компетентність – це здатність індивіда налагоджувати та підтримувати необхідні контакти в соціумі, сукупність знань, умінь і навичок у сфері вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття й відображення дійсності в різноманітних ситуаціях спілкування [9, с.204].

Комунікативна компетентність студентів є сукупністю різних компетенцій (лінгвістичної, фонетичної, морфологічної, синтаксичної і лексикологічної), що визначають правила вербальної та невербальної взаємодії та соціолінгвістичної спрямованості. З огляду на це, основними складниками комунікативної компетентності майбутніх фахівців, на думку А. Андрієнко, є: володіння мовними якостями та особливостями мовленнєвої поведінки; ефективне використання жанрового розмаїття професійного мовлення; володіння логічними й мовними засобами аргументації; знання законів спілкування в різноманітних ділових та професійних ситуаціях; уміння вести телефонні розмови, ділові бесіди, ділове листування тощо [1].

На підставі вищезазначеного, комунікативну компетентність майбутніх фахівців соціономічної сфери

визначаємо як сукупність знань, умінь, навичок організації міжособистісної взаємодії, яка характеризується вміннями толерантного спілкування вербальними і невербальними засобами мовлення, впливу на співрозмовника, побудови конструктивного діалогу, вирішення конфліктних ситуацій, емоційної саморегуляції тощо.

Досліджуючи лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи, О. Кучерук виокремлює принципи, що спрямовують на реалізацію діалогової стратегії україномовної освіти й визначають особливості методики формування комунікативної компетентності особистості в активній мовленнєвій практиці: принцип комунікативно-діяльнісного підходу в роботі над мовою, принцип опори на наявний когнітивно-комунікативний досвід учня, принцип діалогічності в навчанні, принцип рольової організації змісту і процесу навчання, принцип ситуативного спрямування процесу формування комунікативних умінь, принцип навчальної співпраці, принцип етикетності.

Дотримання означених принципів в організації навчання української мови, на думку О. Кучерук, забезпечить практичне спрямування навчання мови на вищому – комунікативному – рівні. Реалізація цих принципів у системі комунікативно спрямованих методів допоможе сформувати в учнів комунікативну грамотність, майстерність ведення діалогу, виробити різні комунікативні тактики [8].

Розглядаючи проблему використання сучасних технологій у вивченні іноземної мови, А. Мартинюк визначає такі принципи навчання щодо формування іншомовної мовленнєвої компетенції:

- принцип комунікативності. Це провідний методичний принцип, який передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації. Він зумовлює добір мовного та мовленнєвого матеріалу, характер вправ, методів та прийомів навчання;

- принцип домінуючої ролі вправ. Передбачає виконання різноманітних вправ, формування мовленнєвих навичок і вмінь, в основі яких лежать певні мовленнєво-розумові операції;

- принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності. Паралельне навчання різних видів мовленнєвої діяльності забезпечує розвиток навичок і вмінь іншомовного мовлення в комплексі;

- принцип урахування рідної мови. Дозволяє спрогнозувати труднощі в навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторони іншомовного мовлення, а також у навчанні графіки, орфографії, семантизації;

- принцип апроксимації. Оцінюючи мовлення, ігноруємо незначні помилки в іншомовному спілкуванні, які не порушують комунікативний аспект мовлення [10, с.86].

На думку О. Кравченко-Дзондзи, і ми з цим повністю згодні, освітній процес необхідно спрямовувати на особистісно-орієнтовану взаємодію, що сприятиме розвитку професійних та особистісних якостей особистості. При цьому слід застосувати технології особистісно орієнтованої освіти. Запровадження таких технологій, зазначає дослідниця, має ґрунтуватися на низці принципів:

- принцип особистісного підходу, за якого викладач і студент є односторонніми. Оскільки людське спілкування розпочинається зі встановлення контакту, надзвичайно важливою є первинна комунікативна адаптація, зосередженість на співрозмовникові. У таких умовах зникає внутрішня напруга, зникають комплекси і з'являється взаєморозуміння;

- принцип ситуативності, який передбачає у процесі формування комунікативної компетентності відбір та організацію матеріалу на основі ситуацій і проблем спілкування, адже мотивація спілкування виникає лише в ситуаціях, значущих для співрозмовників;

- принцип моделювання, за яким змістову сторону навчання мають представляти не теми, а проблеми;

- принцип двостороннього характеру навчального спілкування, який полягає в чіткому розподілі функцій між викладачем та студентами. Педагог керує спілкуванням із метою формування, відпрацювання та закріплення навичок і вмінь мовленнєвої діяльності; студенти зосереджуються насамперед на спілкуванні, адже засобами мовлення вони можуть вийти за межі навчальних ситуацій;

- принцип диференційованого підходу до формування груп. Навчальні групи мають формуватись із урахуванням вихідного рівня сформованості комунікативної компетентності;

- принцип діяльнісної основи навчання, який виражається в зовнішній та внутрішній активності студента. Для цього варто збільшувати обсяг індивідуальних, групових та колективних форм навчання й скорочувати обсяг традиційної фронтальної роботи, за якої активною дієюю особою є викладач;

- принцип групової взаємодії, який передбачає розкриття індивідуальності кожного студента через спілкування, для чого в групі має панувати такий психологічний клімат, який дозволить ефективно виявити й розкрити можливості кожного студента. При цьому міжособистісну взаємодію можна розглядати через діади: «викладач – студент», «викладач – група студентів», «студент – студент»;

- принцип орієнтації на професію. Формування комунікативної компетентності студентів ВНЗ неможливе без врахування специфіки опановуваної професії, для чого пропонувані завдання мають відображати ситуації із професійної діяльності [7].

Саме означених принципів будемо дотримуватись у дослідженні, оскільки вважаємо, що вони сприятимуть

формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери в ході проведення педагогічного експерименту.

**Висновки...** Підсумовуючи, доходимо висновку, що формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери є актуальною проблемою і важливим завданням вищих навчальних закладів. З цією метою освітній процес має ґрунтуватися на принципах особистісного підходу, ситуативності, моделювання, двостороннього характеру навчального спілкування, диференційованого підходу до формування груп, діяльнісної основи навчання, групової взаємодії, орієнтації на професію. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні й обґрунтуванні педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

#### **Використана література:**

1. Андриенко А.С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.С.Андриенко. – Ростов н/Д, 2007. – 26 с.
2. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.
3. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна із передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13-16.
4. Вятутнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах / М. Н. Вятутнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 38-45.
5. Житєва компетентність особистості : [науково-метод. посібник] / [за ред. Л. В. Сохонь та ін.]. – К. : Богдана, 2003. – 530 с.
6. Каверина Р.Д. Психологическая систематика профессий типа «человек–человек» в целях профессиональной ориентации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.03 «Психология труда, инженерная психология» / Р. Д. Каверина. – Л., 1981. – 22 с.
7. Кравченко-Дзондза О. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності студентів / О. Кравченко-Дзондза // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / За ред. проф. А. Л. Ситченка. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – № 1 (52). – С. 98-103.
8. Кучерук О.А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи / О. А. Кучерук // Вісник Прикарпатського університету. – 2013. – Випуск XLIX. – С. 184–189 (Серія : Педагогіка)
9. Мамчур Л. І. Комунікативна компетентність особистості : її роль і значення в успішному спілкуванні / Л. І. Мамчур // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2006. – Ч. 2. – С. 203-209.
10. Мартинюк А.П. Сучасні технології у вивченні іноземної мови / А. П. Мартинюк // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. – Луцьк, 2011. – Вип. № 4. – С. 85-88.
11. Санникова О.П. Эмоциональность в структуре личности : [монографія] / Ольга Павловна Санникова. – Киев-Одесса : Хорс, 1995. – 334 с.
12. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М. : Прогресс, 1972. – 164 с.

**Рабецькая Н.Л.**

### **ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЫ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

*В статье освещены подходы ученых к сущности коммуникативной компетентности специалистов, подано определение коммуникативной компетентности будущих специалистов социономической сферы (совокупность знаний, умений, навыков организации межличностного взаимодействия, характеризующееся умениями толерантного общения вербальными и невербальными средствами речи, влияния на собеседника, построения конструктивного диалога, решения конфликтных ситуаций, эмоциональной саморегуляции и др.), рассмотрены принципы организации образовательного процесса высших учебных заведений (личностного подхода, ситуативности, моделирования, двухстороннего характера учебного общения, дифференцированного подхода к формированию групп, деятельности основы обучения, группового взаимодействия, ориентации на профессию), соблюдение которых будет способствовать формированию коммуникативной компетентности будущих специалистов социономической сферы.*

**Ключевые слова:** *будущие специалисты социономической сферы, компетентность, компетенции, коммуникативная компетентность, принципы организации образовательного процесса.*

**N.L.Rabetska**

### **COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS OF THE SOCIONOMIC SPHERE AS A PEDAGOGICAL PROBLEM**

*The relevance of the initiated research is caused by the integration of Ukraine into the European educational space, which involves the modernization of the domestic system of education, aimed at solving the problem of qualitative formation of the professional competence of future specialists, including the socio-economic sphere, capable of implementing knowledge and skills in professional activities. The professional activity of socionomic specialists belongs to the type of "human being - human being" and is based on interaction with other people, which cases necessity to form communicative competence along with professional knowledge and skills.*

*The aim of the article is to determine the essence of communicative competence of future specialists of the socionomic sphere, to determine the principles of its formation in the educational process of higher educational institutions. It was found out that the professions of the type "human being - human being" belong to the socio-nominals, the main features of which are: the subject of work is another person or group of people; main work tasks of the employee are direct influence on other people: training,*

education, treatment and care, informational and social-household services; the success of professional activity depends on a large extent on the ability of the employee to establish direct social contacts; the main instruments of work are verbal (speech) and nonverbal (facial expressions, gestures, expressive movements) means of communication.

The definition of communicative competence of future specialists of the socio-economic sphere is understood as a set of knowledge, abilities, skills of organization of interpersonal interaction, characterized by skills of tolerant communication with verbal and nonverbal means of speech, influence on the interlocutor, constructive dialogue, conflict situations, emotional self-regulation, etc.

The principles of organization of the educational process of higher educational institutions are considered, following of which will promote formation of communicative competence of future specialists of the socio-economic sphere, namely: personal approach, situationality, modeling, bilateral nature of educational communication, differentiated approach to formation of groups, activity basis of learning, group interaction, orientation to a profession.

The perspective of further research is to determine and substantiate the pedagogical conditions for the formation of the communicative competence of future specialists of the socio-economic sphere.

**Key words:** future specialists of the socio-economic sphere, awareness, competence, communicative competence, principles of organization of the educational process.

Подано до редакції 23.10.2017.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Т.Ю.Осиповою

УДК 378:39:316.7+316.35

© 2017

Радомська А.М.

## ЕТНОКУЛЬТУРНА ПОЗИЦІЯ ЯК ПОЄДНАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ, АКТУАЛЬНИХ З ТОЧКИ ЗОРУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема обґрунтування етнокультурної позиції як поєднання особистісних якостей, актуальних з точки зору національної системи педагогічної освіти. Автор статті надає наукове розуміння сенсу етнокультурної спрямованості процесу освіти. Автором статті описано три головні компоненти етнокультурної позиції особистості. Визначає сукупність відповідних якостей суб'єктів процесу освіти, здатних сприяти ефективному оновленню освітнього процесу. Актуалізуючи етнокультурну позицію, автор статті зазначає, що важливими відносно такої позиції будуть також закріплені на ментальному рівні світоглядні критерії, згідно яких будується гармонійне світовідчуття і розуміння життя.

**Ключові слова:** етнокультурна позиція, особистість, педагог, освіта, розвиток.

**Постановка проблеми у загальному вигляді...** В умовах оновлення педагогічної парадигми науково-педагогічне сприяння особистісному зростанню і успіху кожного члена суспільства сформульовано і зафіксовано на рівні законодавчих документів державного рівня. Державні програми, стосовні освіти і напрямів її розвитку спрямовані на актуалізацію особистісних цілей, успіх і повноцінну реалізацію особистості що до її задач, можливостей і особистісних уподобань. Європейськими фахівцями освіта з огляду на це розглядається в широкому сенсі як інвестування в розвиток суспільства. Науковці означають освічену особу як самостійну, спроможну концентрувати увагу і планувати, орієнтовану в майбутнє, здатну адаптуватися до змін, відповідальну, таку, яка вірить, що може принести користь [7, р. 115]. У державному документі Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.) визначено стратегічні завдання освіти що до навчання і виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [5].

В означеному сенсі сучасний викладач розуміється носієм, виразником і провідником гуманістичних цілей і цінностей національної держави та громадянського суспільства, особою, яка визначає творчий характер і ефективний напрям роботи не тільки навчального закладу, а й сприяє всебічному розвитку особистості тих, хто навчається і, таким чином бере участь у гуманістичному, творчому спрямуванні суспільного потенціалу до зростання і розвитку

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...** Існуюча джерельна база з проблеми формування творчої індивідуальності вчителя представлена різноманітними підходами, серед яких маємо акцентувати педагогічний погляд на вивчення проблеми розвитку значущих якостей особистості майбутнього педагога (О. Бойко, М. Васильєва, В. Гринькова, В. Євдокимов, С. Золотухіна, Л. Карпова, В. Лозова, О. Микитюк, О. Павлютенкова, О. Пехота, І. Прокопенко, В. Семіденко, В. Сластьонін, Г. Троцько та ін.)

Позицію, як компонент структури особистості вивчали (К. Альбуханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, Б. Братусь, І. Кривонос, Ю. Куницька, Л. Лісохіна, І. Луценко, В. Лозова, Г. Троцько, В. Євдокимов та ін.) Науковими колективами під керівництвом О. Сухомлинської і Р. Арцишевського розроблені концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку українського державотворення й національної освіти.